Белопольська Т.В.

Індикатори оцінки інноваційної активності підприємств реального сектору економіки

Запропоновано підходи до оцінки ефективності інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, основу яких складають індикатори рівня інноваційної активності виробничо-економічних систем.

Offered approaches to estimation of efficiency of innovative activity of domestic enterprises, basis of which is made by the indicators of level of innovative activity of the economy systems.

***Ключові слова**: інноваційні проекти, НДОКР, виручка від реалізації, конкурентоспроможність, інвестиційні витрати, прибуток.*

Вступ. Ефективний розвиток інноваційної діяльності може здійснюватися тільки на строго науковій базі, в основі якої лежить об'єктивний аналіз фактичних і очікуваних (планованих) результатів процесів розробки і упровадження іновацій. Даний аспект раціональної організації інноваційної діяльності має особливе значення в умовах дефіциту інвестиційних ресурсів, наявність якого є характерною межею сучасної економіки України, її промисловості.

Для України на сьогоднішній день злободенними є питання шляхів переходу до інноваційної моделі розвитку, стимулювання інноваційного процесу, формування дієвої інноваційної політики, визначення джерел фінансування нововведень. Проте існуючі наукові дослідження, вивчення сучасної практики функціонування дослідно-конструкторських і проектних організацій показують, що недостатньо підготовлений організаційно-економічний механізм розробки і упровадження нововведень на підприємствах, який є найслабкішою ланкою їх діяльності в інноваційній сфері.

Постановка завдання. Методологічною базою управління інноваційними процесами суб’єктів реального сектору економіки стали праці Г.М. Балашова, С.Д.Бешелева, Ф.Г.Гурвича, А.В. Євсеєнко, В.М. Іванченко, В.К. Логінова, Б.К.Санто та ін. Проте існуючі наукові дослідження, вивчення сучасної практики функціонування дослідно-конструкторських і проектних

Белопольська Т.В., к.е.н., доцент, Донецький національний університет

організацій показують, що недостатньо підготовлений організаційно-економічний механізм розробки і упровадження нововведень на підприємствах, який є найслабкішою ланкою їх діяльності в інноваційній сфері. Тому необхідним є подальше вдосконалення форм і методів розробки нових підходів, моделей і практичних рекомендацій по організації упровадження нововведень у виробництво з метою зміцнення його ринкових позицій шляхом випуску конкурентноздатної продукції.

Метою статті є розробка методики оцінки ефективності інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, основу якої складають індикатори рівня інноваційної активності виробничо-економічних систем.

Результати. Інновація є результатом інноваційного процесу, що є сукупністю трудових процесів з її реалізації. Структурні підрозділи підприємства, що реалізують інноваційні процеси, утворюють організаційну підсистему системи, якою є промислове підприємство в цілому.

З одного боку, дана підсистема повинна володіти певною результативністю, тобто забезпечувати розробку і впровадження потрібних інновацій, направлених на досягнення цілей, що стоять перед підприємством. З другого боку, унаслідок різних обмежень, дана підсистема повинна бути достатньо економічною, тобто результати повинні досягатися із залученням певного об'єму ресурсів.

Відповідно до вище позначених вимог, необхідно розрізняти:

- цілі, як параметри передбачуваних нововведень;

- цілі, що забезпечують якнайкраще використання ресурсів в ході проведення інноваційної діяльності.

В зв'язку з цим доцільно розрізняти два види ефективності інноваційної діяльності:

- по-перше, економічну ефективність інноваційної діяльності, вимірюючу реальний ефект, що одержує підприємство в результаті проведення інноваційної діяльності;

- по-друге, ефективність інноваційної діяльності, вимірюючу рівень економічності організації проведення інноваційної діяльності, як сукупності робіт по реалізації різних інновацій.

Оцінка кінцевих результатів інноваційної діяльності відбувається в зовнішньому середовищі промислового підприємства (за допомогою визнання або невизнанні нововведення, як результату, суспільно необхідним) і не залежить від

нього. Це положення справедливе як для результатів досліджень і нововведень з позицій задоволення суспільної потреби, так і для результату з позицій економічного ефекту, одержуваного підприємством після упровадження нововведення. Тому, можна зробити висновок про те, що резерви підвищення ефективності інноваційної діяльності знаходяться у сфері організації її проведення.

Виявлення резервів підвищення ефективності інноваційної діяльності неможливе без наявності певного способу вимірювання рівня економічності проведення інноваційної діяльності. В даний час в економічній літературі відсутній однозначний підхід як до вимірювання ефективності інноваційної діяльності, так і до економічності її організації в рамках промислового підприємства.

При вимірюванні рівня економічності організації інноваційної діяльності необхідно виходити з того, що інноваційний процес є сукупністю стадій (з яких найважливіші для підприємства: проведення НДОКР; оцінка економічної ефективності інноваційних проектів; упровадження винаходів (задумів, ідей)).

Доцільно здійснювати аналіз як кожної стадії окремо, так і їх взаємозв'язку як єдиного цілого. Тому необхідно визначити показники, що характеризують окремо стадію проведення НДОКР, оцінку економічної ефективності інноваційних проектів, стадію упровадження винаходів (технічних рішень, ідей) і, звичайно, всю інноваційну діяльність в цілому. При цьому аналіз інноваційної діяльності повинен бути комплексним, тобто показники повинні:

- відбивати кількісні зміни в інноваційній сфері промислового підприємства;

- відбивати якісні зміни інноваційній сфері промислового підприємства.

Тільки розгляд кількісних характеристик в сукупності з якісними дозволить повною мірою проаналізувати інноваційну діяльність промислового підприємства.

Для характеристики стадії проведення НДОКР на промисловому підприємстві можуть бути використані наступні показники, що розглядаються за певний період часу:

1) витрати на проведення НДОКР;

2) число зайнятих в НДОКР;

3) число одержаних патентів;

4) число власних винаходів (технічних рішень, ідей) як результат тих, що проводяться НДОКР;

5) число придбаних об'єктів інтелектуальної власності;

6) число реалізованих об'єктів інтелектуальної власності;

7) витрати на придбання об'єктів інтелектуальної власності.

Окрім приведених абсолютних показників, можливе використовування таких відносних показників, що характеризують стадію проведення НДОКР, як:

1) частка витрат на НДОКР в сумарному обороті або виручці від реалізації товарної продукції;

2) частка власних розробок в загальному числі винаходів, що відповідають вимогам економічної ефективності промислового підприємства;

3) частка засобів, що виручених від реалізації об'єктів інтелектуальної власності, належать підприємству, в загальному об'ємі товарної продукції;

4) частка зайнятих в НДОКР в загальній чисельності промислово-виробничого персоналу підприємства;

5) відношення виручених засобів від реалізації об'єктів інтелектуальної власності, що належать підприємству, до витрат на придбання об'єктів інтелектуальної власності, і т.д.

Треба відзначити, що дані показники не відбивають зміни ефективності, як економічності проведення інноваційної діяльності на стадії проведення НДОКР. Для вимірювання економічності стадій проведення НДОКР необхідно виходити з того, що результатом витрат ресурсів на даній стадії повинна бути поява певного числа винаходів (технічних рішень, ідей), що відповідають вимогам економічної ефективності промислового підприємства. Тоді, як показник, що відображає зміну результативності даної стадії, як найважливішого чинника ефективності, можна використовувати відношення числа розроблених винаходів (технічних рішень, ідей), що відповідають вимогам економічної ефективності промислового підприємства, до загального числа розроблених винаходів (технічних рішень, ідей).

При цьому необхідно враховувати можливість взаємодії промислового підприємства із зовнішнім середовищем, тобто число об'єктів інтелектуальної власності, що придбаються із сторони і реалізуються в зовнішньому середовищі. Перевірка відповідності передбачуваних нововведень вимогам економічної ефективності промислового підприємства відбувається в результаті оцінки економічної ефективності інноваційних проектів. Суть її полягає в тому,

щоб визначити наскільки кожна конкретна новина (технічне рішення, ідея), передбачувана до упровадження, сприяє досягненню цілей, що стоять перед промисловим підприємством. Очевидно, що повинна існувати методика, дозволяються виробити відбір винаходів, задумів, ідей.

Труднощі розробки такої методики пов'язані з тим, що передбачається облік безлічі різноспрямованих чинників як у внутрішній, так і в зовнішньому середовищі підприємства. Так, наприклад, більшість вчених вважають, що основними чинниками, які повинні враховуватися при оцінці інноваційних проектів, є:

- фінансові переваги, очікувані від реалізації проекту;
- дія даного проекту на інші в рамках всього портфелю НДОКР;
- вплив проекту у разі його успіху на економіку організації в цілому.

На наш погляд, пріоритетними повинні бути чинники, що відповідають критеріям успішного нововведення, по-перше, визначення техніко-економічних характеристик, що забезпечують залученню споживачів, по-друге, визначення економічних параметрів, що дозволяють спрогнозувати переваги упровадження винаходу, як задуму майбутнього нововведення, для підприємства.

Представляється зайвим розглядати варіанти методик оцінки економічної ефективності нововведення. Як основа для розробки такої методики, з урахуванням особливостей кожного конкретного підприємства, можуть бути використані їх варіанти, що приводяться в літературі.

Разом з тим, ринкові умови господарювання вимагають від підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, постійного пошуку методів відбору для упровадження найефективніших інноваційних проектів, як власних розробок, так і що придбаваються із зовнішнього середовища. Використовувані для цієї мети методи повинні показати доцільність витрат на використовування того або іншого проекту на основі використовуваних в світовій практиці критеріїв:

- комплексність проекту: розглядаються технічні, екологічні, ергономічні, правові, організаційні і інші питання в їх взаємозв'язку;
- ступінь відповідності міжнародним вимогам екологічної безпеки, взаємозамінності, патентної чистоти, правового захисту і т.п.;
- ступінь використання світових досягнень і гармонізація, інтегрованість з світовими системами;

наукових підходів (системний, маркетинговий, функціональний, творить і ін.)

- кількість використаних сучасних методів (функціонально-вартісної аналіз, моделювання, прогнозування, оптимізація і ін.);

- фінансово-економічне обгрунтування технічних і управлінських рішень;

- широта застосування проекту, його перспективність, масштаб використовування;

- ступінь апробації в наукових кругах, національних і регіональних органах управління, на практиці;

- рівень і престиж органів, які погодили і затвердили даний проект;

ступінь виконання вимог стандартів на оформлення документа, однозначність визначень і понять, чіткість, доступність, наочність.

Проекти, що відповідають перерахованим критеріям, будуть конкурентноздатними і забезпечать конкурентоспроможність товару і фірми. Пропонується визначати рейтингову оцінку інноваційних проектів за допомогою методів аналітичної мережевої експертизи [1,2].

У основі аналітичної мережевої експертизи лежить принцип оцінки шуканого рішення за допомогою однорідних за своєю суттю параметрів. Мірилом якості інноваційних проектів можуть бути якісні інтегральні оцінки фахівців: «підтримую», не «підтримую» і «ознайомився». Для проведення такої оцінки нами притягувалися керівники і фахівці, пов'язані з інноваційною діяльністю. Ранг і кількісна «ціна» кожної з можливих оцінок може бути різною.

Крім того, виникає проблема перевірки рівня компетентності і узгодженості дій експертної групи. Експерти можуть відкрито оцінити проект, заочно, а також анонімно. Природно, на наш погляд, ранг і кількісна «ціна» кожної оцінки може бути різною. Для цієї мети використана спеціальна методика визначення узгодженості дій експертів і достовірності експертних оцінок.

Висновки. Таким чином, запропоновані підходи до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства, що базується на експертних методах, дозволить підвищити обгрунтованість і зваженість управлінських рішень щодо формування стратегії розвитку підприємства на інноваційній основі.

Література

1. Барютин Л. Управление техническими нововведениями в промышленности / Л. Барютин. – Л.: Изд-во ЛГУ, 2009. – 171 с.
2. Березовская Н. Инновационные аспекты экономического развития / Н. Березовская // Вопросы экономики. – 2011. – №3. – С. 58-66.
3. Берлинер Ю.И. Внедрение научно-технических разработок проблемы планирования / Ю.И. Берлинер. – М.: Экономика, 2010. – 72 с.
4. Бжилянская Л. Инновационная деятельность: тенденции развития и меры государственного регулирования / Л. Бжилянская // Экономист. – 2011. – №3. – С. 23-33.
5. Глазьев С. Реорганизация научно-технического потенциала / С. Глазьев // Экономист. 2009. – №1. – С. 22.32.